

Hvem trenger hvem?

AKTUELT: Er det noen som trenger oss? Er det noen som bryr seg? Morten Dahlback rapporterer fra seminaret «Trenger samfunnet filosofi?» i Trondheim.

Av Morten Dahlback

— Jeg føler ingen begeistring her - tvert i mot så kjeder jeg meg!

Det er professor Tor Guttorm Syvertsen fra Institutt for konstruksjonsteknikk ved NTNU som har ordet. Klokken er omtrent halv ett, og podiet på Dokkhuset er inntatt av Herman Cappelen (UiO), Truls Wyller (NTNU) og Beatrix Himmelmann (UiT). Anledningen er at Institutt for filosofi og religionsvitenskap er vertskap for et heldagsseminar med tittelen «Trenger samfunnet filosofi?». Syvertsen svar på seminarets tittel spørsmål var avvisende:

— **Er det sånn at jeg nå kommer til å gå hjem til instituttet og si «ja, mer filosofi, kom igjen, dette er kjempebra!». Det er ikke sånn. Dere har et kommunikasjonsproblem som er ganske grunnleggende.**

Syvertsen - som er en høylytt kritiker av moderne akademia - sammenliknet filosofi med andre disipliner som han oppfatter som innesluttet og selvrefererende:

— Alle lider under syndromet: har løsning, søker problem.

Er det virkelig så galt fatt med filosofiens forsøk på å fortelle andre hvorfor den er viktig?

MER OM KONFERANSEN: [Fagfilosofisk selvrefleksjon](#) • [Hele arrangementet i opptak](#)

Filosofipositivitet og klassisisme

La oss spole tilbake til noe mer oppløftende. Som andre mann ut på scenen - vi kommer tilbake til førstemann senere - holdt Herman Cappelen det han kalte et «filosofipositivt» foredrag. Cappelen argumenterte også for at filosofien har gjort en mengde framskritt de siste tiårene.

— I dag vet vi for eksempel hva bevissthet er, selv om ikke alle kan vite hvilken av de tilgjengelige teoriene om bevissthet som er riktig.

Men hvorfor trenger samfunnet filosofi? Cappelens svar var todelt. Han innledet med å forsvare filosofiens verdi på to måter: at den har nytteverdi og at den har egenverdi.

— I tillegg har filosofien egenverdi for dem som driver med det. Det å engasjere seg i filosofisk

aktivitet er verdifullt for dem som tenker og diskuterer filosofisk, og det gjør at filosofi har egenverdi for dem.

Han la til at det har egenverdi for samfunnet – eller verden – at det finnes mennesker som tenker på filosofiske spørsmål, akkurat som det er verdifullt at det finnes kunstnere, matematikere og idrettsutøvere. Samtidig mente han at filosofien har nytteverdi, fordi filosofistudenter lærer ferdigheter som er viktige og som man ikke kan tilegne seg andre steder. Det gjelder blant annet evnen til å operere med mange metodologier, logisk tenkning og argumentasjon og trening i å stille spørsmål om det alle andre tar for gitt. Cappelen mente at disse evnene blir utviklet på en unik måte i filosofien, særlig sammenliknet med andre humanistiske fag:

— Disse instrumentelle effektene er unike i humaniora.

Han var også kritisk til å tenke på filosofi som et humanistisk fag på lik linje med historie og litteraturvitenskap:

— Vi burde ikke hele tiden sammenlikne oss med andre humanistiske fag. I mange av de andre humanistiske får du ikke noe av dette, de undergraver de verdiene.

Truls Wylfers innledningsforedrag var viet et klassisk syn på filosofiens verdi:

— Filosofi har ikke nytteverdi, men den kan være en fødselshjelper for en genuint menneskelig måte å leve på.

Wyller framhevet den universelle utbredelsen av evnen til å filosofere.

— På samme måte som alle mennesker kan synge er alle mennesker filosofer. Alle bærer et filosofipotensiale i seg.

Wyller, som ga ut den populærfilosofiske boken [Hva er tid?](#) i 2011, brukte sin erfaring som fagformidler for å underbygge denne ideen. Han fortalte om en 13-åring som i forbindelse med et Nysgjerrigper-prosjekt om tid hadde kontaktet ham for å spørre om hva tid er. I tillegg mente han at filosofien kan spille en viktig politisk rolle, fordi den bidrar til det klassiske opplysningsprosjektet som sikter mot å gjøre samfunnets innbyggere til autonome og reflekterte borgere.

— Filosofien er ikke til for å smøre beslutningsprosesser, men den kan bidra til at beslutninger springer ut av borgernes frie og rasjonelle overveielser.

Wyller knyttet denne rollen for filosofien til måten faget inviterer til helhetlig tenkning om viktige problemstillinger, med særlig vekt på hvordan slike problemer er bundet sammen med mer omfattende perspektiver på verden og mennesket:

— Samfunnet bør finansiere filosofi som helhetsrefleksjon, mente Wyller.

Samtidig så Wyller mørke skyer i horisonten. Wyller var selv i 2011-2012 involvert i en debatt om tidens metafysikk i *Agora*, hvor han [forsvarte](#) et kantiansk syn på tid mot innvendinger fra [Kjell Eyvind Johansen](#) som baserte seg på analytiske tenkere som Ted Sider. I foredraget sitt trakk Wyller tydelig veksler på denne debatten da han uttrykte bekymring for at filosofien i Norge er i ferd med å utvikle seg i det han kaller en objektivistisk retning, særlig innen tidsfilosofi. For Wyller er det viktig å se fenomener som tid i et bredt perspektiv som vektlegger deres betydning for menneskelig praksis i stedet for å prøve å fikse den objektive betydningen deres, slik det gjøres i analytisk metafysikk.

Beatrix Himmelmann (UiT) ga uttrykk for liknende synspunkter på filosofiens verdi, men så ikke ut til å dele Wyllers samtidsdiagnose. I sitt foredrag knyttet hun an til både Platon og Donald Trump, og framhevet viktigheten av filosofi som en argumentativ og reflekterende disiplin.

— Et fag som ex.phil er viktig for å utvikle nøktern og kritisk saklighet.

Samfunnet bør være interessert i å styrke disse egenskapene i befolkningen, mente Himmelmann, og dermed også være interessert i å styrke filosofifaget. Himmelmann trakk også fram den grunnleggende sannhetsorienteringen i filosofien som en viktig grunn til at samfunnet trenger filosofi og knyttet an til årets amerikanske presidentvalg.

— Donald Trump påstod at Obama var grunnleggeren av IS. Da han ble konfrontert med at dette ikke stemte vek han ikke en tomme, men sa at Obama var IS' «most valuable player». Da er det bare den retoriske effekten av en påstand som er viktig - sannhetsgehalten i det som blir sagt er underordnet mobilisering av velgere.

TIDLIGERE INNLEGG: [Filosofisk impact](#) • [Norsk filosofi, en liten runde til](#) • [Filosofi på norsk](#)

Konseptuell ingeniørkunst: en kontrovers

Hva er vel et filosofiseminar uten stridigheter? «Trenger samfunnet filosofi?» var ikke noe unntak. En stor del av paneldiskusjonen før lunsj ble dominert av kritikk av Herman Cappelens nye forskningsprosjekt, *ConceptLab*. Hva er det snakk om? I følge prosjektets [nettside](#) er ConceptLab viet til *begrepslig ingeniørkunst*. Det innebærer å bruke filosofiske og tverrfaglige innsikter til å forbedre begreper innen felt som psykologi, juss og liknende. Etter alt å dømme bygger prosjektet på en ide som stammer fra MIT-filosofen [Sally Haslanger](#). Haslanger har i en årrekke forsvart ideen om at det finnes en type filosofisk - og vitenskapelig - virksomhet (såkalt *ameliorative inquiry*) som ikke sikter på å *forklare* fenomener og begreper, men å *forbedre* dem, slik at de er bedre egnet til å [tjene de formålene vi trenger dem til](#).

ConceptLab viste seg å være et kontroversielt tema. Faktisk var det såpass kontroversielt at en del

av Truls Wyllers innledningsforedrag var viet kritiske bemerkninger om prosjektet. Wyllers fulgte opp sin kritikk av objektivisme i samtidsfilosofien med flere kritiske bemerkninger om filosofisk forskning i dag, hvor han blant annet hevdet at fokuset på målbar vitenskapelig produksjon har ført til en tendens til siteringskarteller i hovedstrømstidskriftene og til at spesialiserte filosofer mister det kontroversielle i all filosofi av syne. Denne kritikken illustrerte han gjennom ConceptLab:

— Er det ikke ganske meningsløst å velge ut en gruppe forskere rett og slett som begrepsspesialister? Spørsmålet er både så generelt og så fundamentalt at det blir som å velge ut en gruppe filosofer som filosofispesialister knyttet til *The Philosophy Lab*. I realiteten vil filosofer med ulike filosofiske grunnsyn gi helt ulike svar både på spørsmålet om hva filosofi er og hva et begrep er.

Wyller framhevet at spørsmål knyttet til hvordan begreper kan forbedres avhenger av hvilke standpunkter man har i kontroverser om rasjonalitet, politikk og krigens lover, og la til:

— De som best kan reflektere over konseptualiseringen på et fagfelt er de som er engasjert på feltet.

Wyller mente at filosofer kan bidra til refleksjon om kontroversielle antakelser i andre disipliner, men tilføyde:

— Dette er noe helt annet enn å tenke seg en metadisiplin for spesialister på bedre begrepsdannelse.

Kontroversen fortsatte i paneldiskusjonen, hvor flere fra salen rettet liknende kritikk mot ConceptLab. Det førte til at paneldiskusjonen delvis sporet av fra seminarets tema, noe flere reagerte på:

— Utrolig unødvendig å bruke denne anledningen til å angripe Cappelens forskningsprosjekt, sa en publikummer til meg etter at panelet hadde gått ned fra podiet for å innta lunsj.

Cappelen forsvarte ConceptLab mot innvendingene ved å påpeke at ideen i prosjektet nettopp er at det ikke er noe hierarkisk forhold mellom filosofene og de andre fagpersonene som er involvert i prosjektet.

— Vi jobber blant annet med folk som er med på å utvikle den nye DSM-klassifiseringen, og vi er ikke sjefene når vi snakker med dem. Vi snakker med jurister, vi snakker med folk i religionsvitenskap, så dette er et veldig interdisiplinært prosjekt som overhodet ikke har som forutsetning at vi deduserer og kommer med instruksjoner til folk i andre disipliner. Håpet er at hvis vi lærer å snakke samme språk og respekterer hverandres tradisjoner og metoder, så kan vi lære

av hverandre og utvikle et rammeverk for hvordan disse tingene kan gjøres, for eksempel innen medisin og innen jus.

Han poengterte også at ConceptLab representerer noe nytt:

— De siste hundre årene er det ingen som har skrevet en eneste bok om hvordan man konstruerer og forbedrer begreper.

Formidling, forskning, finansiering

— Filosofiens framtid er avhengig av at den har påvirkning på samfunnet.

Det første foredraget etter lunsjpausen ble holdt av Espen Gamlund (UiB). Kjernen i foredraget hans var at filosofien bør ha påvirkning på samfunnet. Han kritiserte to syn på [filosofiens impact](#), det «nihilistiske» synet som sier at påvirkning er irrelevant og det «skeptiske» synet som sier at påvirkning er vanskelig å måle og at det derfor er viktigere for filosofien å vende seg innover og arbeide med å forbedre den vitenskapelige kvaliteten på forskningen. I stedet tok han til orde for et optimistisk syn: påvirkning er mulig å måle, og filosofer bør etterstrebe å påvirke samfunnet. Gamlund begrunnet sin sympati med det optimistiske synet ved å påpeke at filosofien historisk sett har hatt en betraktelig påvirkning på samfunnet, gjennom blant annet Hobbes, Locke og Kant, som alle har hatt stor innflytelse på utviklingen av det moderne liberale demokratiet. Hva med i dag?

— Vi kan påvirke samfunnet ved å formidle generell filosofi i offentligheten. Formidlingen trenger ikke å være basert på vår egen forskning – vi kan også formidle ved å bruke vår filosofiske kompetanse i offentlige debatter, hevdet Gamlund.

Han argumenterte også for at statsansatte filosofer bør forvalte denne typen formidlingsoppgaver, og hevdet at vi allerede har stor påvirkning.

— Vi kan påvirke alle universitetsstudenter gjennom ex.phil. Der lærer vi dem å lese klassiske filosofiske tekster, å reflektere og å tenke om viktige problemstillinger.

LES OGSÅ: [Nytter det med filosofi? \(1\)](#) • [Nytter det med filosofi? \(2\)](#)

Det neste foredraget ble holdt av Einar Duenger Bøhn (UiA). Bøhn åpnet med å følge flere av de andre foredragsholderne i å påpeke at samfunnet trenger filosofer, kanskje særlig i dag:

— Jeg blir ofte sjokkert over hvor lavt nivået på argumentasjonen i offentlig debatt er. I disse populistiske tider trenger samfunnet filosofi og presis argumentasjon mer enn noen gang.

Deretter framhevet Bøhn at filosofifaget har både en nasjonal og en internasjonal dimensjon. Det er ikke til å komme utenom at filosofisk forskning er internasjonalt orientert, og at en av de viktigste

grunnene til at vi har filosofer er for at de skal bidra til forskningen. Samtidig, understreket han, har vi som filosofer et nasjonalt ansvar, ettersom det er nasjonen som finansierer virksomheten vår. Filosofenes spesifikke nasjonale oppgave er først og fremst knyttet til formidling og undervisning, siden filosofisk forskning er både spesialisert og av internasjonal karakter.

— **Å satse for mye på forskning går på bekostning av formidling og undervisning. Det er tross alt bare 24 timer i døgnet, sa Bøhn.**

— Vi må ha både i pose og sekk. Da må vi satse på undervisning, formidling og forskning og optimalisere balansen mellom de forskjellige oppgavene.

Men hvordan optimalisere? Bøhn så flere problemer med dagens finansieringsmodell, hvor filosofisk forskning i likhet med annen forskning er avhengig av finansiering fra bl.a. Norges forskningsråd.

— På grunn av politiske føringer på forskningen er det mye *bullshit* i søknadene som sendes til NFR.

Som et alternativ skisserte Bøhn en ny finansieringsmodell for forskning som kunne gjøre det enklere for forskere – filosofer inkludert – å utføre samfunnsoppdraget sitt. Hovedtanken i modellen var at pengene skulle følge den individuelle forskeren og vedkommendes prestasjoner i stedet for å være knyttet til lange og omfattende søknadsprosesser.

— Norsk forskningsråd sitter på en pengesekk som forskerne må jage etter. Pengene bør følge forskeren i stedet for at forskeren følger pengene, sa Bøhn.

Konkret gikk den foreslåtte modellen ut på at den enkelte forskeren utløser støtte dersom han eller hun lykkes i sitt arbeid, det være seg innenfor forskning, formidling eller undervisning. Å publisere en vitenskapelig artikkel vil for eksempel utløse forskningsmidler, mens god undervisning kan utløse midler til å videreutvikle undervisningsopplegg. Som en illustrasjon trakk han fram praksis ved UiA, hvor en vitenskapelig publikasjon utløser økt forskningstid: i utgangspunktet innebærer en førstestilling ved UiA 25% forskningstid og 75% til undervisning og administrativt arbeid. Dersom en amanuensis publiserer en vitenskapelig artikkel, derimot, får vedkommende 50% forskningstid i stedet.

— Når du er produktiv blir du belønnet for det, oppsummerte Bøhn.

LES OGSÅ: [Hva skal vi med filosofi?](#) • [Refleksjoner rundt nyttebegrepet](#)

Bøhns modell utløste flere spørsmål fra salen. Et poeng som gikk igjen var at det virket som om modellen risikerte å bygge opp perverse insentiver. Hvis god undervisning utløser støtte til mer

undervisning kan det motivere filosofer til å legge mindre vekt på undervisningsoppgavene sine, ettersom de fleste som arbeider som filosofer i academia først og fremst er motivert til å forske. Bøhns respons var at det var snakk om en skisse av en modell, og at den selvfølgelig måtte utvikles slik at den ikke gjorde undervisning mindre attraktivt før den eventuelt ble implementert. Han stod allikevel fast ved at det ville være et stort framskritt dersom finansieringen er basert på den enkelte forskerens - eller lærerens - prestasjoner, siden det ville redusere tiden som brukes på søknader om midler til forskning og dermed frigjøre tid som kan brukes på filosofenes kjerneoppgaver: forskning, formidling og undervisning.

— Den sentrale ideen er at pengene følger forskerne etter et kvantifisert system. Vi vet fra næringslivet og andre virksomheter at slike systemer virker, og at det viktigste er at de er konsistente, ikke at de er perfekte.

En tekstmelding fra virkeligheten

— Her snakker vi filosofer om hvorfor samfunnet trenger oss, men burde vi ikke også spørre samfunnet hva det trenger oss til?

Spørsmålet er May Torseths, professor i anvendt etikk ved NTNU. Klokken nærmer seg halv fire, den trønderske skumringen er i ferd med å feste grepet for alvor, og det gjenværende publikumet består nesten utelukkende av fagfilosofer. Thorseth er professor i anvendt etikk ved NTNU. Hun påpeker at flere sektorer i samfunnet uttrykker en interesse for filosofi og filosofer - fra det private næringslivet til skoleverket.

Filosofenes rolle i skoleverket blir et gjennomgående tema i den avsluttende diskusjonen. Foranledningen er Roe Fremstedals (UiT) foredrag om arbeidsmarkedet for filosofer. Tendensen er klar: filosofer som fullfører master går som oftest videre inn i academia, mens de som slutter med bachelor sliter med å få seg arbeid - i likhet med andre humanister. Dette er bekymringsverdig, også fordi kandidater med norske doktorgrader sliter med å nå opp i konkurransen med utenlandske søkere i et internasjonalt akademisk arbeidsmarked. I utgangspunktet har filosofer undervisningskompetanse i to skolefag: "Religion, livssyn og etikk" og "Historie og filosofi". Som Roe Fremstedal påpekte er et stort flertall av lærerne i disse fagene historikere og religionsvitere, selv om begge har en stor etikkkomponent og, naturlig nok, inneholder en betraktelig mengde filosofi. Panelet var enige om at filosofimiljøet burde satse mer på å få filosofer inn i skoleverket, både for å bedre filosofistudentenes jobbmuligheter og for å styrke filosofifagets plass i samfunnet. Cappelen kommenterte denne ideen som følger:

— Det med at det burde være filosofi i ungdomsskolen og kanskje tidligere er et utrolig viktig poeng som får meg til å tenke at vi burde ha en forening for filosofer i Norge, en slags fagforening som jobbet for dette som et viktig mål. Det ville ha en enorm positiv effekt på filosofi og ha store konsekvenser for oss.

Det viste seg imidlertid at det finnes en sammenslutning av filosofer i skoleverket:

— Det er en sånn filosofiforening.

Einar Duenger Bøhn fisker fram telefonen sin og leser opp en SMS fra en bekjent som er fagansvarlig for filosofi ved Katedralskolen i Oslo. I SMS-en står det blant annet at noen tusen ungdommer i videregående skole velger to års fordypning i filosofi, hvor de leser originaltekster av Heraklit, Platon og Kierkegaard. Videre står det:

— Vi i filosofiforeningen for videregående skole vet at ingen av våre samarbeidsland, over 50 land over hele verden kan matche dette, ikke engang Frankrike. Filosofien blomstrer i samfunnet, i hvert fall utenfor akademia. Der har filosofien i alle fall en framtid.

Flere jeg snakket med i etterkant var overrasket over at filosofimiljøet ikke var klar over at [denne organisasjonen finnes](#), hos noen ispedd skuffelse over at det ikke har blitt arbeidet mer aktivt for at filosofer skal få tilgang på undervisningsstillinger i RLE og Historie og filosofi. Flere uttrykte allikevel håp om at paneldiskusjonen kunne være startskuddet for en større innsats fra filosofimiljøet for å få filosofer inn i skolen, særlig i fag som inneholder etikk og filosofi, slik RLE og Historie og filosofi gjør. Da paneldiskusjonen var i ferd med å ebbe ut kom Beatrix Himmelmann med en formaning til filosofimiljøet.

— Examen philosophicum er ofte kjedelig. Studentene blir møtt med fjerdehandsinformasjon i lærebøker som ofte inneholder feil. Det er et stort privilegium å ha et *studium generalis*. Det har blitt avvirket i nesten alle andre land, og det privilegiet det er å fremdeles ha det bør forvaltes med respekt.

MER OM FILOSOFIFORENINGEN: [Filosofi for alle](#) • [Fremtidens filosofer?](#)